

Plus je radnje dr. Ostojića, što se nije ograničio kao njegovi prethodnici (Cicarelli, Rački, Radić, Čorović, Kolendić, Vrsalović i dr.) na same tekstove kartulara i natpisa, nego je dao i iscrpljivi historijat te opatije ukoliko je to bilo moguće. Nažalost, jer nema dokumenata, a i kartular malo pomaže, početak, razvoj i prilike te opatije sve do u XV. stoljeće, osim nekih pojedinosti, potpuno su nepoznate. Tako nezna se kojemu je redu baš ta opatija pripadala; da li benediktincima ili kojemu drugomu, jer se to nemože direktne ni indirekte iz dokumenata da utvrdi. Postupati pak, kako je D. K. Š. to učinio (*Croatia sacra*, br. 7, str. 2—5) nije historički ispravno; Š. učinio bi veliku uslugu našoj historiji kad bi, ne za 113 benediktinskih skamostana kako ih je on nabrojio nego i za polovicu toga, mogao da nađe historijsku potvrdu. Š. došao je do tog broja mnoge samostane podvostručivši ili ubrojivši razne eremitaže XV. i XVI. stoljeća. Tako nemože se a priori držati, kako naš auktor drži, da je opatija u Poveljima bila benediktinska.

Historijat pak opatije od početka XV. st., otkad je ona postala prosti beneficij, kojega ius patronatus imaju stalne obitelji na Braču, pak do njena dokinuća po Francuzima 1807., dotično do god. 1816. (1828.) kad su njena dobra bila određena za uzgoj svećeničkog pomlatka, auktor je na osnovu dokumenata iscrpljivo obradio. Taj historijat nije važan za samu opatiju, nego i za opće prilike na Braču kroz to vrijeme, jer su pravo izbora imale one obitelji raštrkane gotovo po cijelom Braču; borbe su pak za taj beneficij bile česte i oštre, a tim i historijat od općeg interesa za sav otok.

Uz historijat opatije auktor je jedan dio radnje posvetio tekstu kartulara i natpisa (str. 27—66). Kartular je napisao ćirilicom l. XII. 1250. splitski kanonik Ivan; natpis je pak iz svršetka XII. st., urezan ćirilicom na jednom nadvratniku. Tekst — šteta što nije priložena fotografija dokumenta — popraćen je obilnim i stručnim opaskama. Osobito su važne one topografske, jer većina lokaliteta još i danas postoji, a auktor ih je kao mještanin utvrdio i označio.

Publikacija je popraćena sa više slika i crteža. Pojedinostima historijskim, diplomatskim ili stvarnim, amo i tamo, sa naučne strane moglo bi se prigovoriti, ali to ni najmanje ne upliviše na vrijednost radnje, koja je u glavnomu dobra, te hvale i preporuke vrijedna. **M. Barada.**

Theologiae dogmaticae manuale, quod secundum principia S. Thomae Aquinatis exaravit **Franciscus Diekamp**. S. Th. D. in Universitate Monasteriensi professor p. o. Ecclesie Cath. Monast. canonicus, S. S. praelatus domesticus juxta editionem sextam versionem latinam curavit Adolphus M. Hoffmann O. P. S. Th. Doctor et Lector. Volumen IV. De Sacramentis, tum in communi tum in specie et de novissimis. Typis societatis S. Joannis Evangelistae Desclée et Socieorum Parisiis, Tornaci, Romae 1934.

Njemačka izdanja Diekampove dogmatike s velikom su pohvalom primljena od sviju i sa sviju strana. Njegova je velika odlika da je u izlaganju teza i donošenju argumenata sačuvao zlatnu sredinu. Svako pitanje dosta je obrazloženo i ukrepljeno dokazima, a ipak se ne osjeća u doka-

zivanju nikakva preopterećenost i suvišnost. Sve je odmjereno. U djelu se također osjeća posebna jasnoća i u izlaganju i u dokazivanju.

Kraj svih velikih odlika iznijet ćemo nekoje primjetbe.

U pitanju ustanove sakramenata zastupa auktor mišljenje, da je Krist »in specie« ustanovio materiju i formu sakramenata te da prema tome Crkva nema vlasti mijenjati materije i forme. Ovo se stajalište uistinu čini ispravnije. Ali nam se ne sviđa auktorovo rješenje teškoća, koje su s ovim mišljenjem povezane. Tako na pr. o teškoći, koja u vezi s ovom sentencom dolazi kod zadnje pomasti, kaže: »Quod si Ecclesia tamquam conditionem validitatis statuit, ut oleum sit benedictum et quidem ab Episcopo, substantia sacramenti immutata manet«. »Potestatem vero talem conditionem statuendi habet Ecclesia ex mandato Christi, ut gratiarum media ita administret, sicut dignitati sacramentorum et emolumento spirituali recipientium congruit.« Ako Crkva imade pravo postavljati vanjske uvjete valjanosti sakramenata koji se odnose bilo na riječi, bilo na neke čine, tvar ili njezinu kakvoću, onda nam nije jasno kako to ne znači dirati u materiju i formu ili in substantiam sacramentorum. Stoga nam se čini, da se ovakve teškoće imaju rješavati drugim putem. — Kod izlaganja nauke o uzročnosti sakramenata zabacuje auktor Billotovu tezu de causalitate intentionalis i zastupa vrlo tešku tezu de causalitate physica. Ne stoji auktorova tvrdnja, da se u Billotovoj sentenciji »valor characteris sacramentalis valde restringitur«. Karakter treba promatrati u fizičkom i u moralnom juridičkom redu. U moralnom redu karakter je »potestas et deputatio spiritualis«; a u fizičko-ontološkom redu jest accidens spirituale. Stoga je karakter physica expressio moralis potestatis i. e. potestatis ministerialis sacrae. Ne slijedi također zaključak auktorov, da u sentenciji Billotovoj karakter više nije »res et sacramentum«. On je res et sacramentum, jer je on prvi neposredni učinak vanjskog sakramentalnog znaka te kao fizički odraz juridičke moći i sakramentalnog stanja zahtijeva i traži rem tantum — milost. — Glede transsubstancijacije zastupa tezu, da actio conversiva znači »productionem corporis et sanguinis Christi sub speciebus panis et vini, ideoque eam producere ipsam substantiam«. Time se dakako opet udaljuje od Billotove sentencije, da je transsubstantio simplex actio conversiva, qua Deus immediate quidquid entitatis est in substantia panis mutat in id quod est entitatis in substantia corporis Christi praexistentis et non mutati, ita ut tota mutatio fiat in pane, cujus substantia tansit dum remanent dimensiones. — U tezi o Kristovoj prisutnosti u Euharistiji razlikuje quantitativam externam et internam te Kristu u Euharistiji pridaje quantitativam internam, što se čini manje skladno s onim, što o pretvorbi i dosljedno o konsekvencama, koje iz nje slijede, uči tradicija i koncil tridentski. Ovaj inače jasni, pregledni i pouzdani priručnik dobro će doći ne samo studentima nego i svećenicima, koji hoće da u pojedinim teološkim pitanjima brzo nađu jasnu orijentaciju i čvrsto dokazanu kat. nauku. Odlika je auktorova i to, što se drži sv. Tome te nije kod pojedinih pitanja zanemario spekulativne strane. Latinski prijevod jest odličan te će zacijelo mnogo pridonijeti tome, da će se Diekampov udžbenik još više proširiti po svijetu.

(S. B.)